

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història Contemporània

Tesi Doctoral:

**Convergència Democràtica de Catalunya i el
món sindical [1974-1990]**

Doctorand: José Manuel Rúa Fernández

Director de la Tesi: Professor Andreu Mayayo i Artal

Programa de doctorat: Món Contemporani

Bienni 2000-2002

Barcelona, 8 de novembre de 2006

CONCLUSIÓ

Nacionalisme i moviment obrer

Una de les qüestions de fons que trobem durant tot el treball de recerca és la relació entre moviment obrer i qüestió nacional, entre sindicalisme i nacionalisme. Les relacions que han establert ambdós conceptes al llarg de la Història no es poden reduir a una definició o descripció tancada. Fa més de 150 anys que Karl Marx i Friederich Engels van llençar al món una de les seves consignes més famoses: “*Els obrers no tenen pàtria*”. Aquesta expressió s’ha entès, generalment, com un rebuig al nacionalisme en defensa de l’internacionalisme proletari. No obstant, si contextualitzem la frase dins l’obra de Marx i Engels podrem comprovar com la simplicitat de la consigna dóna pas a la matisació de l’estratègia política: “*Els obrers no tenen pàtria. Hom no pot prendre’ls allò que no tenen. Com que el proletariat de cada país deu, en primer lloc, conquerir el poder polític, erigir-se en classe rectora de la nació, constituir ell mateix la nació, és encara <<nacional>> en aquest sentit, per bé que no ho sigui de cap manera en el sentit burgès de la paraula*”⁵⁶⁵. El que es proposa és que els obrers esdevinguin, amb la conquesta del poder polític, classe dirigent de la nació, és a dir, classe nacional. Tot i que en aquest punt Marx i Engels associen nació amb Estat-nació, la seva reflexió no deixa de resultar interessant en defensar l’adaptació i el desenvolupament de la lluita del moviment obrer per a la seva emancipació dins d’un marc nacional concret (definit per l’Estat i on es desenvolupa l’economia nacional), allunyant-se de propostes internacionalistes abstractes. D’acord amb aquest enunciat, per assolir el caràcter de classe nacional, la classe obrera necessita “*transformar la nació liberal en nació socialista*”⁵⁶⁶. Per aconseguir aquesta fita la presa del poder polític (la conquesta de l’Estat) és un requisit ineludible.

Seguint amb aquest plantejament Eric Hobsbawm afirma que “*el criteri fonamental del judici pragmàtic marxista ha estat sempre elucidar si el nacionalisme com a tal, o qualsevol cas particular del mateix, feien avançar la causa del socialisme; o inversament, com evitar que frenessin aquest procés, o fins i tot, com mobilitzar el*

---

⁵⁶⁵ Marx, Karl; Engels, Friederich. *Manifest del Partit Comunista*. Barcelona: Les Edicions de l’Arc de Bara, 1930. Versió d’E. Granier-Barrera, introducció de M. Serra i Moret. Pàg. 113-144.

⁵⁶⁶ Caminal, Miquel (1998). Pàg. 35-36.

nacionalisme com una força que contribueixi al progrés del socialisme”⁵⁶⁷. Es podria argumentar que des d’aquest posicionament se’n fa un ús instrumental del nacionalisme, però no és menys cert que permet l’anàlisi dels diferents tipus de reivindicacions nacionals i estableix criteris diferencials. Recollint aquesta tradició analítica, en Josep Fontana equipararia el fenomen nacionalista a una força neutra: “*No és ni bona ni dolenta, depèn de la causa a què se l’apliqui – és com un martell, que pot ésser una eina o un arma, segons per a què la usem*”⁵⁶⁸.

Si fem un breu repàs històric comprovarem com la repetida identificació entre nacionalisme i burgesia, que feien els dirigents obreristes europeus de finals del segle XIX, va ser posada en dubte a començaments del segle XX amb noves interpretacions teòriques. Tant els plantejaments dels austromarxistes Kart Renner i Otto Bauer, com els de Lenin (molt diferents entre si) coincidien en un punt: la importància del fet nacional. El nacionalisme no es podia rebutjar d’entrada, calia una anàlisi concreta per avaluar la seva funció històrica en un lloc i un moment determinat. La I Guerra Mundial havia demostrat als dirigents obrers com les consignes internacionalistes en contra de la guerra havien estat incapaces de mobilitzar el proletariat europeu per endegar un procés revolucionari, amb l’única i particularíssima excepció de la Rússia Zarista (on el procés de transformacions polítiques internes es va veure accelerat per la Guerra). El nacionalisme era doncs, una força present entre els treballadors. El moviment obrer hauria d’aprendre a conviure i col·laborar amb ella per aspirar a noves fites polítiques i socials. En d’altres paraules: “*Era preciso reconocer el enorme poder social del nacionalismo [...] implicando también a la clase obrera en el proceso de construcción de la nación*”⁵⁶⁹.

Aquest procés no anava en una única direcció. No era tan sols el moviment obrer el que s’apropava a la qüestió nacional. El nacionalisme també volia establir vincles amb l’obrerisme i el sindicalisme. Bona prova d’això va ser el naixement d’ELA-SOV (Euskal Langileen Alkartasuna – Solidaridad de obreros vascos, posteriorment

---

⁵⁶⁷ Hobsbawm, Eric. (1979, Pàg. 96). Citat a Caminal, Miquel (1998). Pàg. 37.

⁵⁶⁸ “*Del nacionalisme neix l’impuls que porta els neonazis a perseguir els immigrants, però també el que ha inspirat les guerres d’alliberament a Algèria o al Vietnam. Són objectius ben diferents d’una mateixa força: tasques ben diverses per a un mateix martell*”. Fontana, Josep. “Ponència inaugural”. A DD.AA. *La qüestió nacional: un debat obert. Ponències presentades a les primeres jornades sobre la qüestió nacional: Barcelona, 13-14 gener de 1996*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca, 1996. Pàg. 15.

⁵⁶⁹ Mees, Ludger. *Nacionalismo vasco, movimiento obrero y cuestión social (1903-1923)*. Bilbao: Fundación Sabino Arana, 1992. Pàg. 14.

coneguda com ELA-STV) al País Basc l'any 1911, gràcies a un procés fundacional organitzat per la Comissió Social del Partit Nacionalista Basc (PNB). Amb la creació d'ELA-SOV, el PNB perseguia dos objectius. En primer lloc, fer de contrapès a la influència socialista dins el moviment obrer basc, i en segon lloc organitzar als treballadors bascos al marge dels treballadors immigrants (que eren associats a la ideologia socialista). Als anys 20 ELA-SOV va créixer fins a apropar-se numèricament a la UGT, però també van ser els anys on el sindicat nacionalista va experimentar una radicalització dels seus plantejaments, començant a distanciar-se del PNB. Les raons d'aquest canvi d'orientació ens les dóna Ludger Mees quan afirma que *“la experiencia de que en tiempos de crisis también los empresarios nacionalistas olvidaban fácilmente la tantas veces evocada <<solidaridad de raza>> con sus obreros, uniéndose encima de diferencias políticas con los otros patronos en defensa de sus intereses de clase, fue la base de la radicalización de ELA, que a partir de 1919 se mostró más dispuesta a seguir el principio de la solidaridad de clase a costa del principio de solidaridad nacional”*⁵⁷⁰. Amb aquest exemple podem comprovar com l'apropament que es dóna a començaments del segle XX entre el món sindical i el nacionalisme no està exempt de contradiccions.

A casa nostra també s'han donat des de principis del segle XX relacions, tant complementàries com contradictòries, entre la reivindicació nacional i el moviment obrer. Ambdós moviments populars han influenciat i condicionat bona part de la vida pública del segle XX. Un dels primers exemples d'entesa entre nacionalisme i obrerisme a Catalunya és el naixement del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI): *“La fundació del CADCI l'any 1903, així com l'evolució de les actituds nacionalistes i de classe dels treballadors mercantils, ens porta [...] a la propagació del catalanisme entre la societat catalana, i a l'evolució dels diferents grups socials de la classe obrera, una part dels quals foren atrets pel lerrouxisme, uns altres per diferents projectes de classe i uns altres encara pel nacionalisme català”*⁵⁷¹.

---

⁵⁷⁰ Tot i aquesta modificació en la seva pràctica sindical, Mees també assenyalava que els canvis no van ser dràstics, dibuixant un escenari ple de matisos: *“Estas críticas, minoritarias antes de 1923, no llegaron a poner nunca en peligro las buenas relaciones entre partido y sindicato. [...] las relaciones de ELA con los sindicatos socialistas y su supuesto carácter político, antiobrero y antivasco no mejoraron”*. *Ibidem*. Pàg. 345-346.

⁵⁷¹ Lladonosa, Manuel. *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988. Pàg. 10.

Hegemonia i Nació

Històricament el sindicalisme ha constituït l'instrument predilecte dels treballadors per contrarestar la competència individual que caracteritza la societat industrial⁵⁷². Gràcies a les institucions col·lectives democràtiques (sindicats, partits polítics, associacions lúdiques i culturals...) les classes populars han gaudit de mediacions davant el poder polític institucional que han ajudat a la seva vertebració social. La raó de l'existència d'un sindicat vindria donada per una explicació tan clàssica com senzilla: *“Los obreros se coaligan con el fin de situarse de alguna manera sobre un pie de igualdad respecto al capitalista en lo que se refiere al contrato de venta de su trabajo”*⁵⁷³. Associant-se els treballadors guanyen força a l'hora de plantejar les seves demandes. La fragmentació i la divisió social només comportarien resignació davant les condicions laborals establertes pels patrons i empresaris⁵⁷⁴. Un altre teòric, Robert Michels, ens confirma aquesta idea: *“Si el trabajador rehúsa participar en la vida colectiva de su clase, no tardarán en seguir consecuencias desastrosas. [...] En realidad, el miembro aislado de la clase trabajadora está indefenso, en las manos de quienes son más fuertes económicamente. Solo mediante una combinación que los lleve a constituir un conglomerado estructural, los proletarios podrán adquirir la facultad de resistencia política y alcanzar dignidad social. La importancia y la influencia de la clase trabajadora son directamente proporcionales a su fuerza numérica. Pero tanto la representación de esta organización de fuerza numérica como la coordinación son indispensables”*.⁵⁷⁵

---

⁵⁷² *“Los sindicatos nacieron de los esfuerzos espontáneos de los obreros que luchan contra las órdenes despóticas del capital, para impedir o al menos atenuar las consecuencias de esta competencia de que se hacen objeto los obreros entre sí”*. Marx, Karl; Engels, Friederich. *El Sindicalismo. Teoría, organización y actividad*. Barcelona: Laia, 1976. Pàg. 98.

⁵⁷³ *Ibidem*. Pàg. 71.

⁵⁷⁴ *“El único poder social que poseen los obreros es el que les da su número. Pero la fuerza del número la anula la desunión”*. *Ibidem*. Pàg. 98.

⁵⁷⁵ Michels, Robert. *Los partidos políticos. Un estudio sociológico de las tendencias oligárquicas de la democracia moderna*. Buenos Aires: Amorrortu editores, 1969. Vol. I. Pàg. 67-68. La necessitat d'organització, però, comportarà nous problemes com la <<lei de ferro de l'oligarquia>>: *“La organización es lo que da origen a la dominación de los elegidos sobre los electores, de los mandatarios sobre los mandantes, de los delegados sobre los delegadores. Quien dice organización dice oligarquía”* [Vol. I. Pàg. 13]. Una llei a la qual tampoc escaparan els sindicats: *“El sindicalismo se equivoca al atribuir a la democracia parlamentaria únicamente, los inconvenientes que surgen del principio de delegación en general. [...] Cuanto más se esfuerza el sindicalismo por desplazar el eje de la política de la clase trabajadora hacia la acción sindical, tanto mayor es el peligro de degenerar en una oligarquía”*. [Vol. II. Pàg. 138].

No obstant, el mateix Marx apunta els límits de l'acció sindical dins les teories defensives del moviment obrer: *“Los obreros no deben exagerar el resultado final de estas luchas diarias. No deben olvidar que combaten los efectos y no las causas, que sólo pueden retrasar la caída pero no cambiar el rumbo, que aplican paliativos, pero que no curan el mal”*⁵⁷⁶. D'acord amb aquesta idea, els sindicats realitzarien una funció resistencialista, de mur de contenció davant les embranzides patronals; però no estarien capacitats per transformar el conjunt de les relacions socials i emancipar a la classe obrera amb l'abolició del treball assalariat. Per poder aconseguir aquesta fita, el moviment obrer hauria de col·laborar amb el moviment social i polític anticapitalista.

Seguint aquesta concepció defensiva del sindicalisme, per Gramsci el sindicat, a diferència del Consell Obrer (òrgan autònom dels treballadors), es caracteritzaria per la seva <<heteronomia política>>. No prendria la iniciativa, tan sols reaccionaria defensivament als condicionants externs fent les funcions d'escut protector davant dels atacs del capital. Malgrat les limitacions polítiques del sindicalisme, el pensador italià incloïa el sindicat dins la trilogia organitzativa que constituïa la xarxa bàsica d'institucions obreres: Consell, partit i sindicat. Aquestes institucions esdevindrien espais, i alhora instruments, de la lluita per l'hegemonia. La lluita per l'hegemonia dins l'imaginari gramscian quedava magníficament sintetitzada per les paraules de Néstor Kohan quan afirma que: *“Hegemonizar implica, dentro de su laboratorio mental, dirigir a los aliados (mediante el consenso y el establecimiento con ellos de todo tipo de alianzas, compromisos, transacciones y acuerdos) y ejercer coerción sobre las clases enemigas”*⁵⁷⁷.

La lluita per l'hegemonia és una lluita ideològica, un enfrontament entre diferents visions del món i/o projectes polítics i socials. Hem d'entendre l'hegemonia com alguna cosa més que la contraposició d'idees més o menys distorsionades sobre el món que ens envolta. Tal i com ens recorda Carles Feixa: *“La realitat es defineix socialment, però les definicions sempre s'encarnen en individus i grups concrets”*⁵⁷⁸.

---

⁵⁷⁶ Marx, Karl; Engels, Friederich. (1976). Pàg. 77.

⁵⁷⁷ Kohan, Néstor. “Gramsci i Marx. Hegemonia y poder en la teoría marxista”. A *Utopías*. Núm. 181/182. Vol. III (1999). Pàg. 356-357.

⁵⁷⁸ Carles Feixa: “El teatre de l'hegemonia. Revisitació a Gramsci”. A *El Contemporani*. Núm. 2 (gener-abril, 1994). Pàg. 30.

Aquests grups concrets poden adoptar la forma de classes dominants i classes subalternes.

Les classes dominants es caracteritzen per la seva vertebració o unitat històrica; una vertebració que vindria donada per la vinculació amb l'aparell estatal. Es tracta de les classes i grups socials que, tradicionalment, han dissenyat i controlat el teixit de relacions socials entre l'Estat i la societat civil. Per contra, les classes subalternes no han estat vertebrades històricament. La seva condició subalterna no depèn únicament de la posició respecte l'Estat o l'aparell productiu; les pràctiques culturals i els hàbits de pensament també condicionen la seva formació històrica. El gran canvi cultural i polític que experimenten les classes subalternes a l'època contemporània (especialment al segle XX) és la voluntat d'esdevenir poder polític institucionalitzat per superar la seva invertebració històrica. Per aquest motiu, una de les fites més importants aconseguides per aquests sectors és la creació i consolidació de les institucions col·lectives democràtiques (sindicats, cooperatives, ateneus, clubs...). La organització democràtica col·lectiva vertebrada i dona identitat a les classes subalternes.

Dins la tradició gramsciana, les classes dominants són dominants i alhora dirigents, exerceixen la dominació (fan ús de la força) amb les classes adversàries i porten a terme la direcció (generen consens i pactes) amb les classes aliades: “*El criterio metodológico en el cual hay que fundar el examen es este: que la supremacía de un grupo social se manifiesta de dos modos, como <<dominio>> y como <<dirección intelectual y moral>>*”⁵⁷⁹. A les societats democràtiques contemporànies el poder polític es legitima, bàsicament, per la direcció ètica i moral de la societat. L'ús de la força queda restringit a situacions excepcionals. D'aquesta forma, les classes subalternes que vulguin accedir al poder (i ser dominants), prèviament han de ser dirigents, han de conquerir l'hegemonia: “*Un grupo social puede y hasta tiene que ser dirigente ya antes de conquistar el poder gubernativo (ésta es una de las condiciones principales para la conquista del poder), luego cuando ejerce el poder y aunque lo tenga firmemente en las manos, se hace dominante, pero tiene que seguir siendo también <<dirigente>>*”⁵⁸⁰.

---

⁵⁷⁹ Gramsci, Antonio. *Antología*. Madrid: Siglo XXI, 1974. Pàg. 486.

⁵⁸⁰ *Ibidem*. Tal i com exposa Carles Feixa a les seves reflexions sobre el concepte d'hegemonia: “*En el univers gramscian, l'hegemonia s'oposa al domini (coacció) i s'associa al consens (direcció intel·lectual i*

L'hegemonia no l'hem d'entendre com un trofeu que es guanya o es perd. El símil més adequat seria el d'un escenari teatral, tal i com proposa E.P. Thompson en parlar del "*teatre de l'hegemonia*"⁵⁸¹. Es tractaria d'un espai on les regles i els límits han estat dibuixats pels actors socials hegemònics, però la resta de personatges encara conserven certa llibertat d'acció, dins del marc establert. Aquesta llibertat d'acció és el que els permetria, si aconseguïen esdevenir hegemònics, renegociar i imposar nous límits en el transcurs de l'obra. E.P. Thompson trenca qualsevol visió determinista o finalista de l'hegemonia en afirmar que "*mentre aquesta hegemonia cultural pogués definir els límits del possible, i inhibir el desenvolupament d'expectatives i horitzons alternatius, aquest procés no tingué res de determinat o automàtic. Una hegemonia tan sols pot ser mantinguda pels governants mitjançant un constant i destre exercici de teatre i concessió. En segon lloc, l'hegemonia, fins i tot quan s'imposa amb fortuna, no imposa una visió en determinades direccions mentre la deixa lliure en altres*"⁵⁸².

Els tres escenaris principals on es desenvolupa la lluita per l'hegemonia serien les institucions estatals, la societat civil, i els sistemes rituals i simbòlics. En aquests espais és on es fixen les regles del joc, unes regles que actuaran en benefici d'uns actors socials i en detriment d'altres. Els sindicats es situarien dins del camp de la societat civil. En aquest espai també trobaríem els partits polítics, les esglésies, els mitjans de comunicació i el món associatiu en general, totes elles institucions col·lectives que representen i defensen els interessos materials i culturals dels diferents grups socials. Aquests escenaris es situen dins d'un marc nacional, i és aquí on Gramsci lliga el combat per l'hegemonia amb la nació: *Cuando un grupo social [...] logra construir y alcanzar la hegemonía, la clase en cuestión se vuelve <<nacional>> (dentro de los límites del Estado-Nación), es decir que universaliza sus estrechos intereses corporativos*⁵⁸³.

---

moral). Si bé l'hegemonia s'acostuma a exercir des de posicions de domini, també es pot elaborar des de posicions de subalternitat: un grup dominant pot no tenir l'hegemonia (pot no ser dirigent) i veure's forçat a l'ús de la coerció, de la força; un grup subaltern pot ser dirigent (i de fet ho ha de ser) abans, fins i tot, d'esdevenir dominant". Feixa, Carles. Pàg. 28.

⁵⁸¹ Ibídem. Pàg. 30.

⁵⁸² Ibídem. Pàg. 28.

⁵⁸³ Kohan, Néstor. Pàg. 357.

Un sindicalisme nacional?

Arribats a aquest punt podem preguntar-nos com es relacionen els conceptes de nació i sindicalisme dins la lluita per l'hegemonia. Per respondre a aquesta pregunta primer ens convindria fer una ullada al món de la política per establir les possibles analogies. Dins d'aquest àmbit, un partit nacional seria aquella organització que *“parteix del fet de la nació i que delimita el seu àmbit territorial en els límits nacionals dins dels quals desenvolupa el seu projecte polític i els principis ideològics que el sostenen”*⁵⁸⁴. Aquesta definició comportaria dues característiques; per un costat l'organització assumiria el caràcter identitari de la nació política, i per l'altre esdevindria un reflex de la pluralitat ideològica de la pròpia nació. El fet de ser partits nacionals no implica necessàriament que ens trobem davant de partits independentistes. Els partits nacionals poden donar respostes diferents a l'enquadrament de la nació dins el marc estatal i internacional (autonomisme, federalisme, independentisme...). Tampoc podem equiparar els partits nacionals a partits nacionalistes. A diferència dels partits nacionals, els partits nacionalistes tindrien com a prioritat la realització plena dels drets nacionals, implicant al conjunt de la població en un projecte de desenvolupament nacional situat per sobre de les diferències socials i ideològiques pròpies de tota societat moderna. En Convergència tindríem un clar referent de partit nacionalista que compleix aquests requisits. D'una banda, a partir dels programes polítics, l'obra de govern i la definició de la petita i mitjana burgesia com el <<pal de paller>> de la societat catalana, podríem definir Convergència com un partit polític de centre-dreta o centre-esquerra. Per l'altra banda, la defensa d'un projecte interclassista que es presenta com a superador de les diferències entre dreta i esquerra per prioritzar els interessos generals de Catalunya, ens ofereix un magnífic exemple de la concepció política d'un partit nacionalista.

Un cop explicat que entenem per partit nacional, en fer el salt del món de la política al món sindical sorgeix una pregunta: Podem continuar fent ús del terme <<nacional>> com a tret definitori d'un sindicat? La resposta que donaríem seria afirmativa. Adaptant la definició de partit nacional al sindicalisme ens trobaríem que un sindicat nacional hauria de sorgir d'una realitat social específica i desenvolupar el seu

---

⁵⁸⁴ Caminal, Miquel. (1998). Pàg. 49.

projecte dins d'aquesta realitat. La realitat social específica seria la nació, que en constituir un espai amb relacions polítiques, socials, econòmiques i culturals diferenciades, dibuixaria l'escenari on sorgiria i es desenvoluparia el sindicat. En la mesura que el sindicat rebés el recolzament majoritari dels treballadors i definís el programa reivindicatiu, així com els mètodes de pressió i negociació del moviment obrer de la nació, podríem afirmar que aquesta organització de treballadors hauria esdevingut hegemònica dins del seu àmbit de lluita: el món sindical. A més, podria fer les funcions d'instrument dels treballadors per a disputar el combat per l'hegemonia en el conjunt de la societat, col·laborant amb d'altres forces i moviments socials partidaris d'impulsar canvis en les correlacions de forces polítiques. Així doncs, de la mateixa manera que el partit nacional, el sindicat nacional seria un reflex i alhora una eina transformadora de la realitat nacional. Però aquesta similitud entre els dos tipus d'organitzacions no ens pot portar a enganys. Malgrat alguna coincidència conceptual, la naturalesa d'un partit polític i d'un sindicat de treballadors és sensiblement diferent. El paper que juga la ideologia en cadascú d'ells seria una de les diferències fonamentals.

La càrrega ideològica d'un partit polític equivaldria al seu ADN. Tot partit, independentment de la seva força electoral i/o el seu número de militants, només necessita una direcció, un programa polític i una adscripció ideològica per a existir com a tal. No escapa a ningú que l'objectiu últim de qualsevol partit és la conquesta del poder polític, però el fet de no governar o no estar present a les institucions no implica necessàriament la desaparició del partit⁵⁸⁵. En tractar-se d'un organisme que fa referència a plantejaments ideològics pot sobreviure més temps que d'altres institucions en un hàbitat hostil. Un exemple el tindríem en els partits polítics democràtics que van patir l'exili com a conseqüència de la derrota republicana a la guerra civil espanyola. Alguns d'ells van tenir una presència important a l'interior, com seria el cas del PCE i del PSUC; però la majoria només existien com a entitats amb seu política a l'estranger (PSOE, ERC). Malgrat aquesta desconexió amb el dia a dia del país, la memòria històrica i la pervivència de la cultura política van permetre a aquests partits incorporar-se al procés de Transició amb possibilitats de formar part de la nova classe política.

---

⁵⁸⁵ La definició de partit polític que ens ofereix Jordi Matas corrobora aquest enunciat, en concebre'l com una "*asociación de individuos unida por la defensa de unos intereses, organizada internamente mediante una estructura jerárquica, con afán de permanencia en el tiempo y cuyo objetivo sería alcanzar el poder político, ejercerlo y llevar a cabo un programa político*". Matas Dalmases, Jordi. "Los partidos políticos y los sistemas de partidos". A Caminal i Badia, Miquel (Coord.). *Manual de Ciencia Política*. Madrid: Editorial Tecnos, 1996. Pàg. 316.

Això seria impensable tractant-se d'un sindicat, una organització que necessita el contacte directe amb la realitat de la qual sorgeix. En J.M. Maravall rebla el clau quan afirma que *“la memoria política sin embargo es un factor más poderoso para la persistencia de un partido político que para la supervivencia de un sindicato, que después de todo ha de cumplir un papel instrumental de defensa de los problemas y de las reivindicaciones cotidianas”*⁵⁸⁶. La repressió franquista va fer desaparèixer la CNT i la UGT a l'interior del país, i a diferència d'un partit, un sindicat a l'exili no té gaire sentit. La força que agafa la UGT durant la Transició i el seu protagonisme als anys 80 no fa més que corroborar aquest raonament: en connectar novament amb la realitat del moviment obrer democràtic pot ressorgir de les seves cendres. La CNT, en ser incapaç d'adaptar-se al nou context democràtic, esdevé testimonial. Un sindicat necessita estar arrelat dintre del món laboral, si no té presència orgànica als centres de treball deixa de complir la seva funció principal: Defensar els interessos dels treballadors. Si no realitza la seva funció esdevé un instrument inútil i per tant, només li resta desaparèixer. Tal i com ens recordava l'ex-dirigent de Comissions López Bulla: *“ Un partido se puede improvisar de la noche a la mañana, incluso obtener unos resultados electorales dignos [...] pero un sindicato no. Un sindicato necesita mucha memoria colectiva acumulada y esa memoria colectiva no quiere decir tiempo, sólo, ni principalmente. Quiere decir el ejercicio del conflicto, el ejercicio de la representatividad...pero por qué? Porque el hecho social se caracteriza por una democracia próxima, una democracia vecina. Si yo todos los días te veo en el mismo trabajo, si yo todos los días te pido un favor, si yo todos los días te veo en la cafetería, si yo todos los días te veo en los innumerables centros de concentración de la fábrica fordista que hace que en un metro cuadrado estemos trabajando 50.000 personas, y como el ruido de las máquinas es tan grande no nos oye la policía, parece que estoy contigo desde el nacimiento de los tiempos”*⁵⁸⁷.

---

⁵⁸⁶ Maravall, J. M. *La política de la transición*. Madrid: Taurus, 1984. Pàg. 102.

⁵⁸⁷ El mateix Bulla va més enllà i ens parla de la implicació personal dels sindicalistes com una característica més a considerar: *“Por otra parte CC.OO llevaba en los años 70, como 30 años de existencia, unos 10 de existencia formal, pero como 30 años, por qué? Por que aquellos dirigentes sindicales de Comisiones habían sido enlaces sindicales, habíamos sido jurados de empresas, habíamos estado en los locales sindicales...es decir, habíamos resuelto papeletas incluso hasta personales. [...] Gramsci dijo una cosa que podía tener una lectura cursi pero que expresa eso, cuando hablaba del <<compromiso sentimental con la gente>>”*. Entrevista amb J. L. López Bulla. L'ex-Secretari General d'UGT Luís Fuertes coincidia amb les paraules de López Bulla quan afirmava que *“un líder sindical difícilmente se improvisa, el líder sindical se hace, y se hace en la acción, gestionando los problemas...”*. Entrevista amb Luís Fuertes.

El projecte sindical de Convergència Democràtica de Catalunya

Per Convergència Democràtica de Catalunya la construcció nacional de Catalunya romandria incompleta si no es donava una solució a allò que era considerat com una anomalia dins la vida del país: la anomalia sindical. Pels convergents més sensibles cap el món del treball el sindicalisme català patia una greu distorsió en dependre d'uns sindicats majoritaris titllats d'espanyolistes. Per normalitzar el país també calia normalitzar el mapa sindical català. En Rafael Hinojosa ho exposava així de clar l'any 1987: “*Catalunya no serà un país normalitzat si no pot comptar amb una organització sindical autòctona que permeti l'agrupació i ordenació de tot el món del treball, amb dirigents representatius que no depenguin de cap altra instància que les pròpies de Catalunya*”⁵⁸⁸.

En el transcurs d'aquesta recerca hem observat com molts dels protagonistes dels fets que analitzem han associat una ideologia política, el nacionalisme, amb la pràctica sindical. Moltes veus dintre de Convergència demanaven un sindicat nacionalista per tal de resoldre allò que ells consideraven una mancança nacional dins del món del treball. Però el nacionalisme, entès com a ideologia política, no pot jugar el mateix paper en un partit que en un sindicat. La comparació realitzada entre les comarques catalanes on Convergència és la força electoral majoritària i aquelles on els sindicats nacionalistes i minoritaris obtenen els millors resultats no estableix cap relació. En aquest cas no existeix un vincle directe entre el vot polític al partit i el recolzament a un sindicat determinat. A més de les dades electorals, les paraules de Luís Fuertes en reflexionar sobre les possibilitats d'un sindicat nacionalista també apuntaven cap a la mateixa direcció: “*Teníamos el temor, o más que temor, preocupación. Pero nosotros no detectábamos en los ambientes obreros un peligro ahí, ni en la SEAT, ni en la Olivetti, ni en MACOSA...Podía ser la posibilidad de las comarcas, del interior, pero nosotros después de ver esa experiencia [...] y llegar a la Garrotxa y ganar las elecciones sindicales cuando las perdimos aquí... veíamos que había gente de allí que no estaba por esa labor*”⁵⁸⁹.

---

⁵⁸⁸ Hinojosa, Rafael. *El sindicalisme a Catalunya. Una proposta per a un projecte*. Barcelona: Tibidabo Edicions S.A., 1987. Pàg. 53.

⁵⁸⁹ Entrevista amb Luís Fuertes.

És important situar la proposta del sindicat nacionalista dins del projecte convergent de construcció de Catalunya. D'aquesta manera la nació és entesa com un projecte en construcció que necessita del concurs de les persones per tal de consolidar-se i continuar avançant. El món sindical seria un dels escenaris on s'ha de portar a terme aquesta tasca. Una tasca que estarà condicionada de bon començament per la política. Les derrotes electorals a les eleccions generals de 1977 i 1979 van significar el fracàs en l'objectiu original de CDC d'esdevenir el pal de paller de la política catalana a partir de les primeres eleccions democràtiques. El partit havia de replantejar la seva estratègia política. Aquest replantejament va venir acompanyat de la fusió amb els liberals d'EDC i la coalició amb els demòcratacristians d'UDC, moderant i centrant un discurs que començava a allunyar-se de les propostes socialistes del Programa Econòmic i Social de l'any 1976. En aquest gir centrista del partit hem de situar l'intent de tirar endavant un Sindicat de Quadres, sindicat que va restar com una organització testimonial fins la seva desaparició l'any 1987. Els resultats de les primeres eleccions sindicals de 1978 fan comprendre a CDC que per dibuixar a Catalunya un mapa sindical similar al del País Basc (on ELA-STV havia guanyat els comicis) faria falta la implicació i el concurs actiu del partit.

Amb la victòria a les eleccions autonòmiques de 1980, una CDC convertida en partit de govern començarà les seves maniobres per bastir el tan desitjat tercer sindicat d'inspiració nacionalista. Els tres grans intents que conduirà Rafael Hinojosa no fructificaran. El primer, l'«Operació USO» (on també participaven la CSTC i el SQC) no passarà de la taula de negociacions. Els sindicats implicats tenen, de bon començament, interessos molt diferents: la USO espera absorbir els altres dos sindicats i rebre l'ajuda convergent sense trencar amb el seu referent estatal, la CSTC veu en el recolzament econòmic extern la salvació per als seus problemes econòmics, i la SQC juga a prendre part en el projecte amb la pretensió que tot quedi en no res. Així doncs, la manca de voluntat d'enteniment per part dels sindicats, sumada a les reticències del partit a l'hora d'assegurar els diners, fan impossible l'acord en aquesta primera ocasió. L'intent immediatament posterior de fusió entre la CSTC i el SQC és més una maniobra tàctica per mirar de no perdre el possible finançament convergent, que no pas un projecte unitari sòlid i seriós. El trencament, pocs mesos després, de les negociacions entre tots dos sindicats confirmarà aquesta hipòtesi.

Els altres dos intents on CDC té un paper destacat sí que arribaran a materialitzar-se. En primer lloc l'any 1986 es presentarà la CSC. Després d'un procés negociador ple d'obstacles i situacions conflictives, la Confederació Sindical de Catalunya celebrarà el seu congrés fundacional l'any 1987. Tal i com hem explicat en el capítol corresponent, la difícil convivència entre les dues tradicions presents a la Confederació acabarà provocant la ruptura del sindicat només un any després de la seva fundació. La darrera temptativa de CDC (és a dir de Rafael Hinojosa) d'unificar el sindicalisme nacionalista i minoritari també es concretarà orgànicament, amb la integració de la CTC dins la USOC. Malgrat uns resultats a les eleccions sindicals de l'any 1990 francament decebedors, el procés de fusió no s'aturarà i el 1993 tindrà lloc el congrés d'unificació, però les lluites internes pel control de l'organització tornaran a fragmentar un espai sindical marginal i dividit.

A l'hora de valorar els diferents intents convergents per bastir un tercer sindicat de caràcter nacionalista a Catalunya, un dubte es fa present al nostre anàlisi. Fins a quin punt CDC va apostar per consolidar una alternativa sindical a Comissions i UGT? Els fets contrastats indiquen que mai no va haver una política sindical consensuada per part de tot el partit, o com a mínim dels militants convergents compromesos amb el món sindical. Diferents veus ens han confirmat aquesta idea⁵⁹⁰, però les temptatives de Convergència dins del món sindical van ser alguna cosa més que un conjunt de bons desitjos o iniciatives merament voluntaristes. El partit va estar disposat a recolzar políticament i materialment un projecte sindical nacionalista reeixit. El problema era que hi havia més d'un projecte sindical dins del partit (la línia USO, els partidaris d'un sindicat exclusivament nacionalista a partir de la CSTC i el SQC...) i cap d'ells va ser reeixit. Però els intents més seriosos, aquells on el protagonisme de les negociacions va recaure sobre Rafael Hinojosa, tenien un objectiu clar: modificar el mapa sindical català per dibuixar un escenari més favorable als interessos del partit, incorporant al projecte convergent (en sentit ampli) a sectors de la classe treballadora i ampliant el grau de consens a l'entorn del programa polític de CDC. Tot i que les tres operacions d'unitat del sindicalisme minoritari afavorit per CDC (l'operació USO l'any 1984, la creació de

---

⁵⁹⁰ *“És que jo crec que dir que CDC va apostar és un atreviment. Jo crec que el partit mai va apostar, el partit mai va tenir política sindical”*. Entrevista amb Jordi Gutiérrez. *“Convergència no ho volia [un sindicat nacionalista]. Si Convergència hagués volgut s'hagués fet, no Rafael Hinojosa, sinó Convergència. Ni van arribar a dir: <<És convenient i necessari fer un sindicat nostre>>”*. Entrevista amb Paco Giménez.

la CSC l'any 1986 i el procés de fusió de la CTC amb la USOC iniciat l'any 1990) van fracassar, no podem jutjar el compromís real del partit només pel resultat final del procés. És ben cert que Convergència podia haver fet més a l'hora de recolzar (en tots els aspectes) el projecte, i també és cert que l'operació no era una prioritat dins l'agenda política convergent, però no és menys cert que el partit va ser l'impulsor de la iniciativa, va fer de pont entre les parts implicades i la seva promesa de recolzament va esdevenir l'element catalitzador de la possible entesa.

Un altre dels dubtes que se'ns plantegen, independentment del grau d'implicació de l'organització, és la capacitat d'un partit com Convergència per articular una alternativa sindical. Els teòrics responsables d'elaborar i portar a la pràctica el projecte convergent en aquest terreny (la Sectorial de Treball del partit), no es trobaven en les millors condicions per impulsar una operació d'aquestes dimensions. En primer lloc, durant el procés fundacional i els primers anys de Convergència Democràtica de Catalunya havien donat mostres de la seva feblesa dins l'estructura organitzativa del partit. Els dos exemples més significatius en aquest sentit fan referència al naixement de CDC i a la creació del SQC. Els nuclis obreristes van ser incapaços de constituir-se com un element fundador de l'organització, esdevenint amb el temps una Sectorial més (Sectorial que ha acabat per diluir-se dins l'organigrama del partit). Després els sectors més obreristes assistiren resignats a la creació del Sindicat de Quadres, una iniciativa que refusaven de totes totes. En segon terme, les tensions entre els defensors de la participació de la USO en el projecte sindical i els partidaris de crear un tercer sindicat amb la implicació exclusiva dels petits sindicats nacionalistes (SQC i CSTC), van acabar per convertir la Sectorial en un òrgan sense capacitat d'incidència dins del món del treball i on cadascú anava a la seva. En no arribar a adoptar un posicionament de consens respecte la línia sindical a seguir, la Sectorial era més un lloc de confrontació que un punt de trobada entre les diferents sensibilitats. Tot això ens indica que el projecte convergent d'impulsar un sindicat nacionalista havia de topar necessàriament amb la composició sociològica del propi partit. Un partit que, sense representar a la dreta clàssica⁵⁹¹, no tenia una base obrerista prou important com per farcir una nova

---

⁵⁹¹ "Al 1980, l'objectiu de frenar l'hegemonia de l'esquerra va agrupar entorn de Jordi Pujol els vots de la dreta catalana, però no abans". Molinero, Carme: "La burgesia catalana i la qüestió nacional durant el període franquista". A DD.AA. *La qüestió nacional, un debat obert. Ponències presentades a les primeres jornades sobre la qüestió nacional: Barcelona, 13-14 gener de 1996*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca, 1996. Pàg. 46.

estructura sindical⁵⁹². Sense obrers dins del partit caldria anar a buscar-los fora, caldria parlar amb els sindicats disposats a embarcar-se en una aventura d'aquest tipus.

L'altre gran hipòtesis per explicar els reiterats fracassos convergents dins d'aquest camp faria referència a una mala gestió per part dels dirigents encarregats de portar a terme el projecte sindical nacionalista. En aquest cas les responsabilitats es dividirien entre el representant del partit i els líders sindicals. Pel que fa referència al representant del partit, algunes veus alienes al procés han insinuat la poca capacitat de Rafael Hinojosa per liderar el procés⁵⁹³. Però els elogis d'altres persones compromeses amb el món polític i sindical⁵⁹⁴, així com una dedicació al projecte plegada de voluntarisme i paciència, sense cap afany de benefici personal, absolen Hinojosa de qualsevol mena de responsabilitat en els reiterats fracassos. Pel que respecta als líders sindicals, ni els Secretaris Generals haurien estat a l'alçada de les circumstàncies, ni el partit hauria escollit la persona més adequada per encapçalar el futur sindicat⁵⁹⁵. Deixant de banda el fet que l'elecció d'un dirigent sindical per part d'un partit polític ja és tota una anomalia dins del moviment obrer, aquesta mena d'explicacions ens ajuden a comprendre algunes situacions, però no són suficients per extreure'n conclusions. En el

---

⁵⁹² “Els majors suports al nacionalisme convergent en els seus primers anys van provenir sobretot de les classes mitjanes i de la petita burgesia”. *Ibidem*.

⁵⁹³ López Bulla considera que Convergència hauria d'haver pressionat al Parlament espanyol (on Hinojosa va ser diputat més de dues legislatures) per reduir el percentatge de representació requerit a la negociació col·lectiva: “*Si hubiera dado la <<barriga>> con el 5%..., con lo cual se acercaba más, pero pasar del 5 % es complicado. [...] La prueba está en USO, que no llega, y USO al principio si que llegaba, pero no en Cataluña, sino en determinados territorios y en determinados sectores. [...] Si ha habido una operación peor diseñada y peor concebida por parte de Convergencia ha sido esta*”. La conclusió final de López Bulla és que les persones encarregades de portar a terme l'operació no van estar gaire encertades a l'hora de dissenyar el projecte: “*Si ellos lo que pretendían era hacer un sindicato nacional en Cataluña, o fueron torpes a la hora de establecer los mecanismos legislativos para ello, o aquello era una operación de ingeniería social que se convirtió en albañilería social, porque la forma cómo se estructura la representación social en España hacía inviable una operación así*”. Entrevista amb J. L. López Bulla.

⁵⁹⁴ “*De Rafael Hinojosa jo en tinc molt bona opinió, i les coses que no han sortit prou bé no és per culpa d'en Rafael Hinojosa, i per altra banda ha fet coses molt ben fetes, ha estat un gran diputat, és un home que té una base intel·lectual, és un home que escriu llibres i en pot escriure, i a més és un home molt ben vist per tothom, la prova és que tothom el va acceptar molt bé com a president del Consell de Treball; és un home important*”. Entrevista amb Jordi Pujol. “*El Rafael Hinojosa ha estat la cara, [...], és una persona inqüestionable dins dels àmbits sindicals i que té una autoritat moral que difícilment ningú dintre de CDC té en aquest moment, per què? Perquè és una persona que és un immigrant, que ho ha passat molt malament, que s'ha hagut de fer a ell mateix i per tant davant de qualsevol assemblea de qualsevol sindicat es pot aixecar i dir <<Jo, més que tu>>*”. Entrevista amb Ramon Bonastre.

⁵⁹⁵ Rafael Hinojosa va sortir escaldat de tantes reunions i converses infructuoses: “*Vaig perdre tota la confiança en que això es pogués fer quan em vaig convèncer de que cadascú el que volia era el seu <<xiringuito>> per tenir el seu <<modus vivendi>> i ja està [...]. Va arribar un moment en que ni que vinguessin tots, amb un document signat amb sang, diguent que canviaven...no poden canviar*”. Entrevista amb Rafael Hinojosa (2004).

cas de Jordi Fayos, una persona criticada des de totes les sensibilitats i tendències presents en l'operació, seria més fàcil atribuir-li una part de la responsabilitat, però el comportament d'un dirigent no explica el fracàs d'una procés tan ampli que inclou més d'una organització i etapes molt diferenciades.

Sense menysprear explicacions relatives al grau de compromís real del partit amb el projecte o a la mala actuació dels responsables de dirigir els processos d'unitat, tot apunta a que la raó principal per entendre el reiterat fracàs de Convergència dins del món sindical va estretament lligada al paper desenvolupat, primer, per Comissions Obreres en solitari, i amb posterioritat per CC.OO i UGT conjuntament. El mapa sindical català, després d'uns primers anys on la majoria de la CONC a les eleccions és clara i contundent, presenta un escenari força estable i equilibrat durant els anys 80. Els dos grans sindicats es col·loquen en percentatges que superen el 80% de representació dels treballadors, deixant molt poc espai per a la resta de propostes. Les possibilitats d'aquest nou sindicat per créixer eren limitades de bon començament, centrant-se en l'administració catalana i sectors productius minoritaris: *“Seria un sindicato que se hubiera centrado más en el sector servicios. Por la propia extracción social de la gente de las fábricas era muy difícil. La mayor parte de gente de las fábricas era gente de fuera. [...] Quizás en algunas comarcas, en alguna empresa del textil del interior, pero no en las grandes empresas. Es que en una SEAT multinacional un sindicato nacionalista...”*⁵⁹⁶. A més a més, aquestes possibilitats tampoc van acabar per materialitzar-se en resultats concrets. Tot i el suport convergent (directe o indirecte) al sindicalisme minoritari, l'hegemonia de Comissions també arribava a la mateixa administració catalana: *“Claro que lo veíamos [el favoritismo], pero por otra parte en la administración catalana, que era donde había más, nosotros éramos el primer sindicato. ¿Cómo era posible que en casa del herrero el cuchillo fuera de palo para los convergentes?”*⁵⁹⁷

A mesura que avançava la dècada dels 80 la UGT anava retallant les distàncies amb Comissions, però la CONC va aconseguir mantenir el primer lloc gràcies a les incorporacions individuals (el percentatge dels no afiliats disminueix considerablement amb el pas dels anys) i col·lectives (principalment d'un sector de la CSC). La mateixa

---

⁵⁹⁶ Entrevista amb Luís Fuertes.

⁵⁹⁷ Entrevista amb J.L. López Bulla.

dinàmica del mapa sindical català dificulta l'aparició d'un tercer sindicat en discòrdia: *“És la UGT la que li va anar menjant terreny a Comissions. Llavors el tercer havia d'agafar les molles que li queien de la taula a la UGT”*⁵⁹⁸.

La CONC, el primer sindicat nacional de Catalunya

La clau de l'èxit de Comissions Obreres no és altra que la seva pràctica sindical nacional i de classe. A finals de la dècada dels 60 el sindicat, fortament influenciat pels militants del PSUC, va visualitzar clarament el seu compromís amb la reivindicació nacional catalana (creació de la CONC, participació a les manifestacions de la Diada Nacional de Catalunya...)⁵⁹⁹. Aquest compromís va rebre una forta contestació dins del mateix sindicat per sectors d'extrema esquerra com el Front Obrer de Catalunya. Per aquests sectors, l'assumpció de la qüestió nacional per part del sindicat era una desviació burgesa que trencava els principis de l'internacionalisme proletari. La lluita interna pel control i l'orientació sindical de Comissions Obreres es va saldar amb un resultat favorable pels partidaris de lligar les demandes socials amb la lluita per les llibertats nacionals. La consolidació d'una línia nacional i de classe va ser una aportació fonamental de Comissions Obreres al moviment obrer català en particular, i a la societat catalana en general, *“ja que evitava divisió al si de la classe treballadora per la qüestió nacional i permetia al moviment obrer jugar un paper decisiu en la lluita per la recuperació de les llibertats nacionals”*⁶⁰⁰.

Però l'hegemonia de Comissions Obreres dins del moviment obrer català (una hegemonia cada cop més compartida amb UGT a mesura que avançava la dècada dels 80) no implicava necessàriament la impossibilitat de constituir un sindicat nacionalista sota el paraigua protector de Convergència. Com hem assenyalat amb anterioritat, l'hegemonia no és una batalla que es guanya d'una vegada per totes. El combat per

---

⁵⁹⁸ Entrevista amb Joan Pujol.

⁵⁹⁹ La tasca <<nacionalitzadora>> del PSUC ha estat lloada fins i tot pel President Pujol: *“A més aquests sindicats, sobretot al començament CC.OO, van agafar un to molt d'assumpció del problema nacional català. En un moment determinat, CC.OO i el PSUC, van ser les dues forces d'esquerra que van ajudar més a poder integrar el tema de la immigració a Catalunya, que en aquell moment naturalment es tractava d'immigració espanyola: andalusos, murcians, castellans...etc. CC.OO i PSUC van ajudar molt en aquest sentit, amb aquell eslògan de <<Catalunya, un sol poble>>, era un eslògan d'inspiració psuquera”*. Entrevista amb Jordi Pujol.

⁶⁰⁰ Molinero, Carme; Ysàs, Pere: *“Comissions Obreres”*. A DD.AA. *Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989. Una aportació a la història del moviment obrer*. Barcelona: CERES, Editorial Empúries, 1989. Pàg. 62.

L'hegemonia és un combat cultural i hem de tenir present que la cultura (en aquest cas la cultura obrera i sindical) és un territori de confrontació on les diferents parts implicades intenten fer prevaler la seva visió del món⁶⁰¹. Convergència, a través del seu referent sindical, intentava entrar en aquesta confrontació per apropar una part de la classe treballadora als seus postulats ideològics. Encara que al començament de la dècada dels 80 l'hegemonia estigués en mans de Comissions, el concepte gramscian de «cultura útil» ens recorda que en aquest territori cada generació recupera, abandona i crea les diferents pràctiques culturals (i hàbits de pensament) en funció de les seves necessitats. Convergència va disposar de dos oportunitats més o menys estables per calibrar les possibilitats d'arrelament d'una alternativa sindical a CC.OO i UGT, però tant la CSC a l'any 1986 com la USO-CTC l'any 1990 van tenir un resultat massa pobre com per aspirar a res. No és que es tractés d'un combat perdut anticipadament, és que el sindicat català hegemònic, la CONC, va guanyar tots els assalts que es van disputar. Si Comissions hagués deixat de representar els interessos majoritaris dels treballadors hauria perdut l'hegemonia amb el pas dels anys. El problema per Convergència no era doncs haver arribat tard a la cursa sindical, tot i que aquest és un element que òbviament no juga en favor seu. El veritable problema, o millor dit, els obstacles insalvables per Convergència eren dos. Primer, que Comissions va ser la força més votada a les eleccions sindicals durant tota la dècada dels 80, i segon, que si hagués deixat de ser el primer sindicat de Catalunya, el seu lloc l'hagués ocupat UGT, però mai un sindicat afavorit per Convergència. El somni de reproduir un ELA-STV català era irrealitzable. Però el «drama» per CDC és que ni tan sols va ser possible la creació d'un tercer sindicat que arribés al 10% de la representació per poder negociar una quantitat significativa de convenis col·lectius.

És ben cert que la curta durada d'aquestes experiències unitàries (CSC i CTC-USOC) pot haver estat un factor condicionant per entendre el seu fracàs, però no hauríem de confondre l'ordre dels factors. Aquestes temptatives unitàries no fracassen per no haver disposat de prou temps com per consolidar un tercer espai sindical. El seu fracàs a l'hora de consolidar un espai dins del panorama sindical català (i els pobres resultats de les eleccions de 1986 i 1990 en són una bona mostra), els porta a la marginalitat organitzativa i a la grupusculització.

---

⁶⁰¹ Juliano, Dolores. *Cultura Popular*. Barcelona: Anthropos, 1986.

Amb el pas dels anys la CONC⁶⁰² va mantenir i aprofundir la seva línia nacional⁶⁰³ i de classe⁶⁰⁴, una línia que la va confirmar com el sindicat més important de la Transició política i l'organització de treballadors més votada durant tota la dècada dels 80 a les eleccions sindicals. El gran pes adquirit per Comissions va permetre que els seus posicionaments tinguessin una incidència enorme dins del món del treball, establint un mena de feed-back (retro-alimentació) en la seva pràctica sindical. Al mateix temps que recollia les aspiracions del moviment obrer, deixava la seva marca característica. Una marca característica que a la vegada que cohesionava socialment a la classe treballadora, integrava nacionalment als treballadors immigrants. El sindicat podia ser nacional perquè era veritablement de classe, integrava i representava els interessos de la majoria dels treballadors de Catalunya. Si hagués estat un sindicat amb poc pes o restringit a determinats sectors o àrees geogràfiques no hagués esdevingut veritablement <<nacional>>, en el sentit hegemònic del terme. Per molts discursos i propostes teòriques que elaborés, si s'hagués tractat d'un sindicat marginal i minoritari, el seu caràcter <<nacional>> hagués esdevingut anecdòtic. El concepte nacional hagués estat un simple adjectiu qualificatiu que acompanyaria a la definició del sindicat, però no tindria la més mínima capacitat d'elaborar un programa reivindicatiu socialment majoritari o de negociar les condicions laborals dels convenis més importants. En definitiva, no estaríem davant d'un sindicat hegemònic, d'un sindicat <<nacional>>.

Algunes iniciatives polítiques protagonitzades per sectors <<intel·lectuals>> del centre-esquerra espanyolista, extremadament minoritàries, encara no han entès la diferència conceptual entre <<nacional>> i <<nacionalisme>>, atrinxerant-se en discursos catastrofistes sobre el nacionalisme català i dibuixant un escenari on el

---

⁶⁰² A més dels posicionaments favorables a l'autogovern de Catalunya, Comissions Obreres també reflectia orgànicament el seu compromís nacional: "*Vemos la plasmación concreta de la solución a este problema a través de la creación de una central sindical. Con sus congresos, sus órganos a todos los niveles, pero confederado a nivel global por los organismos superiores, como desde los diferentes ramos de la producción a la central sindical y sindicatos de ramo existentes a nivel del Estado. Los criterios de organización y funcionamiento de esta central sindical catalana deben tener como base no sólo los ramos de producción, sino también la división territorial por Comarcas como unidad geográfica de Cataluña*". "Annexos". A DD.AA. *Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989. Una aportació a la història del moviment obrer*. Barcelona: CERES, Editorial Empúries, 1989. Pàg. 249-250.

⁶⁰³ Un dels molts exemples del compromís estratègic en vincular qüestió social i qüestió nacional el trobem en el manifest *La unitat sindical. El congrés sindical. CONC gener 1976*: "*Al abordar la unidad sindical pensamos que es imprescindible abordar el hecho de Cataluña como nacionalidad dentro del Estado Español y saber dar, en el terreno sindical, un planteamiento que corresponda a esta realidad*". *Ibidem*.

⁶⁰⁴ "*Y ello pensamos que no va en detrimento de la solidaridad de clase, ni de la consideración de la clase obrera de Cataluña como parte de un todo a nivel del Estado*". *Ibidem*.

pujolisme hauria envaït tots els àmbits de la vida pública del país⁶⁰⁵. Aquesta tesi ha intentat demostrar com no tots els àmbits de socialització del país van estar dirigits intel·lectualment i moralment pel partit de govern. El moviment obrer, el sindicalisme, va mantenir la seva pròpia dinàmica sense formar part de la xarxa d'institucions col·lectives hegemontitzades per Convergència. Dins del món sindical, el discurs nacional i de classe de tradició comunista i socialista no va deixar lloc per a la irrupció d'una nova organització de caràcter nacionalista. Senzillament perquè no hi havia espai per a un tercer sindicat⁶⁰⁶. En assumir Comissions Obreres una pràctica sindical nacional i de classe marcava els límits i les regles del terreny de joc. Un terreny de joc on la UGT, per disputar l'hegemonia a Comissions, no ho feia en funció d'un projecte diferenciat pel seu caràcter nacional, sinó per un discurs basat en el pactisme i la moderació reivindicativa. El Secretari General de Foment del Treball Joan Pujol certifica aquesta hipòtesis amb les seves reflexions. No es podia ser més catalanista que la CONC pel seu compromís *“en aquests temes de llengua i identitat des del primer moment, perquè el propi PSUC també ho era”*; i no es podia plantejar una alternativa des de la moderació perquè *“en aquell moment la UGT era el moderat. Tu has de ser més moderat que la UGT?”*⁶⁰⁷.

Des de diferents posicionaments i plantejaments sindicals (ofensius per part de CC.OO i defensius per part de la UGT), els dos sindicats majoritaris feien seu el tema nacional català, despuntant en aquest aspecte el cas de CC.OO, en ser el primer dels grans sindicats en apostar per la concepció de sindicat nacional i per mantenir-se com la força sindical més important de Catalunya.

Un esment especial mereix el cas del grup de la Confederació Sindical de Catalunya que ingressa a la CONC l'any 1989. Aquest sector de la CSC tenia un discurs sindical més nacional que no pas nacionalista: *“La gent que veníem de CSTC i no érem*

---

⁶⁰⁵ Per caracteritzar aquesta mena de moviments ens poden ajudar les paraules de Joan Tafalla: *“La resta, el simplisme reduccionista, el cosmopolitisme buit, el nacionalisme espanyolista disfressat d'internacionalisme abstracte, sols ajuda a mantenir les classes subalternes catalanes dividides i a la defensiva, malgrat que pugui permetre pensar en algun èxit tàctic (o electoral) immediat. Qui perd el sentit estratègic no podrà aspirar mai a la victòria”*. Tafalla, Joan. “Hegemonia, identitat nacional i política d'esquerra”. A DD.AA. *La qüestió nacional: un debat obert...*. Pàg. 107.

⁶⁰⁶ El mateix President Pujol comparteix aquest plantejament: *“Probablement tots els intents que hi ha hagut per crear un sindicalisme de base netament més catalanista no han reeixit, potser, per aquesta falta de tradició, potser per errors en els plantejaments, i sobretot perquè els dos sindicats han ocupat molt d'espai”*. Entrevista amb Jordi Pujol.

⁶⁰⁷ Entrevista amb Joan Pujol.

de SOC defensàvem el tema de sindicat nacional, per exemple el sector d'autoescoles tot eren castellanoparlants, la gent del metro tots eren castellanoparlants. Com ho fèiem? Molt fàcil, li fèiem el discurs que després va agafar Comissions del marc català de relacions laborals, li parlàvem dels convenis, <<Si es negocien a Madrid hi haurà això, si es negocia aquí hi haurà això>>, i la gent ho entenia, parlàvem en llenguatge sindical. Nosaltres no fèiem el discurs de la pàtria, la nació i tot això, no fèiem un sindicat nacionalista, fèiem un sindicat nacional, que jo crec que és lo millor per poder integrar i cohesionar”⁶⁰⁸. La seva militància dins la CSC no responia a un acte de patriotisme ni a una qüestió ideològica (per aquests tipus de coses ja estan els partits polítics). Estem parlant d'un grup de gent que volen fer sindicalisme, i en adonar-se que la CSC no podria sortir de la marginalitat⁶⁰⁹, fan una opció nacional i de classe: ingressen dins la CONC. L'entrada dins la CONC del sector de la CSC més interessada en fer sindicalisme, independentment de les tendències ideològiques i les simpaties polítiques dels seus afiliats, no fa més que corroborar la influència decisiva de Comissions dins el moviment obrer català.

A data d'avui, i amb la perspectiva que donen els anys, tant el màxim responsable del partit en aquella època com la persona encarregada de tirar endavant el procés fundacional del sindicat nacionalista han canviat la seva opinió respecte els sindicats majoritaris i el seu compromís nacional. La valoració que fa l'ex-President Pujol de la assumpció del fet nacional per part de Comissions és positiva i considera que ha marcat el camí a seguir: “Després la UGT també ho ha fet, perquè inicialment la UGT no anava per aquí”. Respecte al panorama actual l'ex-President no té dubtes: “Tant la línia del Coscubiela [Secretari General de la CONC] com la línia de l'Àlvarez [Secretari General de la UGT de Catalunya] són bones des del punt de vista català”⁶¹⁰. En Rafael Hinojosa per la seva banda, tampoc veu actualment la necessitat del tercer sindicat. L'explicació d'aquest canvi d'actitud insisteix en un aspecte ja conegut: “Perquè què sabíem nosaltres que CC.OO havia d'adoptar una postura tan responsable com va adoptar respecte la llengua i els temes nacionals? Què sabíem si

---

⁶⁰⁸ Entrevista amb Jordi Gutiérrez.

⁶⁰⁹ La descripció que fa Jordi Gutiérrez del sindicalisme nacionalista no permet gaires alegries: “No només per la situació econòmica, la funció sindical del sindicalisme català a Catalunya [...] neix molt pobre, amb molts pocs quadres sindicals, no té un suport polític, no té el menor interès per part del sector empresarial de potenciar un sindicat nacional i al final hi ha el tema econòmic i els suports internacionals que es van diluint. És la suma de tot que dius: <<Bueno, podem fer un club d'amics, però un sindicat?>>”. Ibídem.

⁶¹⁰ Entrevista amb Jordi Pujol.

*UGT faria igual? Volíem un tercer que ens assegurés, com a mínim que això ho faríem, però ara no veig cap possibilitat de què això es faci, ni probablement hi ha cap necessitat de que es faci*⁶¹¹. Des de diferents responsabilitats polítiques i experiències vitals, bona part dels protagonistes d'aquest projecte no reeixit han arribat a la mateixa conclusió: Catalunya ja té sindicats nacionals. Per a qui encara pretengui “*fer sindicalisme de laboratori*”⁶¹², els consells d'un home com Hinojosa li poden servir de molt: “*Jo ja no dedicaria ni mitja hora a això, dedicaria mitja hora o una hora a convèncer al que em digui que s’ha de fer per a què no ho intenti. En canvi els hi diria ajudin a CC.OO i a UGT*”⁶¹³.

---

⁶¹¹ Entrevista amb Rafael Hinojosa (2004).

⁶¹² Entrevista amb Jordi Gutiérrez.

⁶¹³ Entrevista amb Rafael Hinojosa (2004).